

ELŐADÁSOK

„LEVELET INDÍTOK GYÖNGE VIRÁGSZÁLNAK...“

(Szerelmes katonalevelek.)

A régi dalok sűrűn emlegetik a levélírást, az íródeákot, a madár-póstát, a levelet hordozó hollót, galambot és fecskét:

*„Imhol kerekedik egy fekete felhő,
Abba tolláskodik egy fekete holló.
Állj meg, holló, állj meg, vidd el leveletem,
Apámnak, anyámnak, jegybéli mátkámnak.*

*Fecském, fecském, édes fecském,
Vedd szárnyadra levelecském.
Vidd el, vidd el messzi tájra,
Az én rózsám ablakára...“*

Sokan csak egyszerű költői képeknek vélik a levelek gyakori emlegetését, és nem is sejtik, hogy a magyar nép milyen csodálatosan szép leveleket tud írni. Vetekednek e levelek a népdalok szépségével! A magyar dalok szépségéről sok-sok jelzöt hallunk, sok-sok elismerést tapasztalunk, de népünk leveleiről alig esik szó! Pedig tiszta költészet ez is, különösen a nép verses levelei.

Mikor ír a nép fia levelet? A legtöbb falusi ember életében csak akkor kerül sor erre, amikor elmegy katonának. Amikor a legény elszakad az otthonától, messze kerül a kedves édesanyjától és az édes kedvesétől, s akikkel most már másképpen nem értekezhethet, csak levelezéssel.

A távolban születnek meg a katonalevelek. Kitérül a szív, kinyílik a költői lélek, és — amilyen szép volt egy-egy katonanóta, amellyel elindult a nagy útra a sok legény, — éppen olyan szép lesz sok-sok levél is. Rokonságba kerül a népdallal a levél, mert írás közben a katona nótasorokat, szép nóta-verseket is bele-beleszó a levelébe. Amikor olvassuk a levelet, s benne a jól beleszótt nótasorokat, eszünkbe jutnak a dallamok, — s szinte muzsikálnak a sorok.

Muzsikáló szép verssorral kezdődik ez a katonalevél is. A veszprémmegyei Szentgálra érkezett régebben, körülbelül nagyapáink idejében. A levél kezdősora oly szépen hangzik, hogy előadásunk címéül választottuk: „Levelet indítok gyöngé virágszálaknak“. Nem tudjuk, ki írta. A katona nevére elfelejtette feljegyezni a régi gyűjtemény; szinte a leányét is, akinek a levél íródott. Csak annyit tudunk tehát, hogy a hegyes-völgyes Bakonyban virult az a „gyöngé virágszál“, akinek ezt a levelet írta a faluból messze elkerült legény.

„Levelet inditok gyöngé virágszálnak,
 Vélem egy faluban felnőtt tulipánnak.
 Tisztellek kedvesem, csókömmal köszöntlek,
 Fáj nekem, hogy veled most nem beszélhetek.
 Mindig előttem vagy, rólad álmodozom,
 Kedves kisangyalom, rólad gondolkozom.
 Valahányszor, kedves, te jutsz az eszembe,
 Bánat ereszkedik szomorú szívembe.
 Mert hogy én szeretlek, azt az Isten tudja,
 Aki e világot bölcsen igazgatja.
 Kedves kisangyalom, aki voltam régen,
 Én az is maradok tehozzád egészen.
 Szívem titkát írom, gyönyörű virágom;
 Ha időm kitelik, te leszel a párom.
 Bízál hát angyalom, a kegyes Istenben,
 És maradj tovább is szerető szívemben,
 Édes öleléstől pihentesd karodat,
 Minden reménységem, bizodalمام te vagy.
 Úgy szórja tereád az Isten áldását,
 Mint szép csendes éjjel a földre harmatát.
 Hallottad, kedvesem, lelkem kívánságát,
 Fogadd bús szívemnek érted dobozását.
 Kérlek, vedd jó néven ezen soraimat,
 Minden reménységem, bizodalمام te vagy.
 Kívánom Istentől, hogy ezen levelem
 Legjobb egészségben találjon, édesem!”

Hazakerült-e a legény, aki ilyen szép szavakkal kérte meg a távolból a „gyöngé virágszála” kezét, — ezt persze nem tudhatjuk. A katona akkor se tudhatta, ma se tudja előre a sorsát. Megírja a szép katonalevelet és itthon megőrzik a messziről jött sorokat, emlegetik azt, aki írta. A nóta is azt mondja:

„Októberben rukkoltam be katonának,
 Egy levelet írtam a babámnak.
 Ha meghalok, megemleget róla:
 Ezt a levelet a katona szeretőm írta...”

A következő két verses katonaleveletről azt tudjuk, hogy messze földről, Olaszországból küldte egy katona 1859-ben, Zala megyébe, Monoszló községbe. Odavaló volt az a kislány, akit ez a gyönyörű levél felkeresett:

„Tulipán módjára felnőtt szép virágom,
 Legyen nálad kedves ezen bús irásom.
 Melyben ily távolról kívánlak tisztelni,
 Szívem vonzalmait előtted kitárni!
 Az én egészségem különben jó volna,
 Rólad álmodásom ha nyugodni hagyna,
 Sok elmúlt szép napom eszembe nem jutna...
 De ha szép termeted, rágyogó két szemed,
 Szívemet ápoló igaz szereteted
 Eszembe jut, — mindjárt elfog a búbánat,

Kínozza lelkemet, sóhajtát utánad.
 Óh, ha fülemüle kis madár lehetnék,
 Mikor nékem tetszik, hozzád repülhetnék,
 Gyöngye két orcádra csókokat hintenék,
 Gondolatim feléd szüntelen röpködnek,
 Vágyó sóhajtásim hozzád törekednek.
 Úgy bujdosom én itt, mint gilice-madár,
 Ki bánat közt eped, ha párjától elvál.
 Jaj, kesergi társát, zöld ágra nem is száll,
 Csak sóhajtva nyög, míg párjára nem talál.
 Az én életemnek szint így van most sora,
 Mert bokros búbanat szüntelenül sújtja...
 Istenem, Istenem, szánd meg szenvedésem,
 Szabadítsd honomba bús epekedésem,
 Derítsd fel napomnak homályból világát,
 Üzd el bús szívemnek epesztő fájdalmát
 Már megadóztattam számtalan vétkemért,
 Elég számkivetést szenvedtem hazámért!
 Te pedig, szívemből szeretett kedvesem,
 Szíved fenekébe ird be ezen versem,
 Ily távollétemben ne felejts el engem,
 Mig majd karjaimban újra ölelhetlek,
 Majd örömhangokkal újra tisztelhetlek.
 Bézárom írásom végre ezen szóval:
 Aldjon meg az Isten, kedves, minden jóval!
 Kívánja szívéből...“

... s következett a magyar legény névalírása. Később még egy levelet írt a legény. A szerelmes sorok közé a hazaszeretetét, a hazai földre vágyódását is szépen beleszótt. A hazai ház, a galambos kertecske képe a második levélnek legszebb része:

„Nagy könnyhullajtással írom e levelet,
 Szomorú világban, szép szerelmű lelkem
 Nem tudom, hogy kezdjem szomorú soraim,
 Arról, hogy mily nagyok az én bánatjaim.
 Mert bánat fiává lettem, lásd, kedvesem,
 Miólta szívedtől így elrekesztettem.
 Óh kegyetlen végzés kemény irigysége,
 Mért lettél szívemnek bosszús ellensége?
 Telhetik most kedvem gyászos sírásomban,
 Ha visszagondolok szomorú hazámra,
 Szomorú hazámban egy szomorú házra,
 A szomorú háznak árva galambjára.
 Hogyha elgondolom e cudar életet,
 Mely annyi örömet bánatba teremtett:
 Kedvemet semmivel föl nem deríthetem,
 Kérem a jó Istent, édes teremtőmet,
 Vigasztalja szegény haldokló szívemet.
 Te pedig kertedbe ültess rózsafácskát,
 Rózsafácská alá gyöngye violácskát,

*S légyen, kis galambom, te dicső kis kerted
Az én bús szívemnek gyönyörű emléke,
Benne nyíló virág legyen hű szerelmem,
Ne felejts el, rózsám, áldjon meg az Isten!*

Olaszthonban írta tehát ezeket a leveleket a magyar vitéz körülbelül abban az időben, amikor az a híres dal született ugyanott, talán ugyanabban az ezredben:

*„Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Majlandban harminckettő látszik.
Inkább nézem az abonyi kettőt,
Mint Majlandban ezt a harminckettőt.“*

A zalai magyar vitéz aztán nemsokára hazakerült a falujába. És akinek a távolból olyan szépen megírta, hogy „tulipán módjára felnőtt szép virágom“, — az a kislány lett a felesége. Az asszony őrizte meg a leveleket, — így kerültek azok elő a családi lim-lomok közül.

Verses katonalevelek ma is vannak, ma is születnek. Ma is küldözgeti a honvéd a leveleket. Szorgalmasan vásárolja, válogatja a szép képeslapokat, — már ameddig az erszénye bírja! Mert hogy is mondja a tréfás katonanóta:

*„Lénungot is kap a baka, két pengőt tíz napra:
Nem elég a babájának képes levelezőlapra.“*

A sűrűn levelezők már nem is várnak addig, amíg a sok mondanivaló minden sorát rímekbe faragják, verssé érlelik. Ma már nem írják versben az egész levelet. De egy-egy szép szakaszt ma is szívesen beleszó a katona a levelébe, mert tudja, hogy annak nagyobb a hatása. Az egyszerű prózában írt levél is hatásosabb, ha így fejeződik be:

*„Borongós csillagnak messze visz az útja:
Találkozunk az életben, az Isten is tudja!
Az ismeretség láncá el ne szakadjon,
Aki ezt írta, emléke megmaradjon.“*

A levélíró katonák a nótaszövegeket is feljegyzik. Nemcsak azért, hogy dalolják azokat, hanem sokkal inkább azért, hogy a levelezésnél használják. Beleírják a levélbe azt a sort, azt a szakaszt, amelyik legjobban „pászol a helyzethez“. Néha többen is segítenek egy-egy levél szerkesztésénél, s ha jól sikerült, mindnyájan lemásolják. Könnyen megesik aztán az, hogy alkalmas időben más-más kislány ugyanazt a levelet olvashatja. Bizonyosan megkönnyezi mindégyik... Hiszen mindégyik joggal hiheti, hogy csak neki szól. És maga elé képzei a katonát, aki egymagányosan ül a ládán s úgy írja nagy búsán a levelet a babájának. Ahogy a nóta mondja:

*„Kofferomon sejhaj, kofferomon tinta toll és papiros.
A babámnak sejhaj, a babámnak tábori lapot írok.
Irok néki oly szomorú gyászos levelet,
Ha a szíve kőből van, ha a szíve kőből van is, megreped!“*

Egyszerűségével, őszinteségével feltűnik ma is egy verses levél. Az orosz harcmezőkről küldözgetik haza, sok-sok feleség olvassa a zöldszínű tábori lapot. Nekik szól, a feleségeknek, az ifjú anyáknak ez a verses levél:

„Tábortűznek lángja világít az éjben,
Halványzöld színű tábori levélre.
Megremeg a kezem, ha trom e lapot,
Kedves feleségem írd, ha megkapod.
Mi újság van otthon? Vársz-e te még vissza?
Szerelmes könnyemet ez a levél issza...
Most egy gránát robban, majdnem idevágott,
Érzi-e a lelked: veszélyben a párod!
Hát a kicsi hogy van? Megnőtt-e már szépen?
Tud-e már nevetni? — írd meg a levélben!
Tudja-e mondani: „Édes jó apukám,
Úgy-e, a harctéren vigyázol most reám?...
Tedd össze kacsóit, há leszáll az este,
Tanítsd imádkozni, s hazaszeretetre.
Csókold meg helyettem, ha eljő az álma:
Ő a mi szerelmünk nyíló szép virága.
Kedves feleségem, riadó van éppen,
Hogy azután mi lesz, nem tudom még én sem...
Csókollak tégedet, fiamat is százszor,
Tábori levelem én most már bezárom.“

Gondolatban megszorítjuk a magyar katona kemény kezét. Megszorítjuk tisztelettel, mert az a kéz mindig jól forgatja a fegyvert. Megszorítjuk azt a kezét a szép levelekért is. Mert amikor a katonalevelet fardalmai között egy-egy órácskára megpihen, amikor kedveseihez levelet ír a katona, a könnyű tollat éppen olyan jól forgatja, mint az ősi kardot. Könnyed rímekkel ősi tizenkettesekben írja a levelet és „levelét indítja gyöngé virágszálnak“, kedves feleségnek és kicsi fiának...

Természetes, hogy a szerelmes katonalevelek minden szépségét, vagy mindegyikét feltárni sosem lehet. A levelek szíveket kötnek össze, bizalmas szálak szövődnek bennök, s ezek nem tartoznak senki másra, csak arra, aki írta s akinek szólnak. A legszebb, a legigazibb, talán a legköltőibb katonalevelek így örökre titokban maradnak. De hogy szépek lehetnek, — arról ez a pár levél is tanúskodik.

(Megjegyzés. Helyes, ha az előadó a saját falujába, vagy ismerősei körébe érkezett katonalevelek közül is bemutat néhányat, ügyesen beleszöve azokat az előadásba, az utolsó bekezdés előtt.)

Volly István

LÉGOLTALMI LELKIISMERETVIZSGÁLAT*

V á z l a t .

Bevezetés:

1. Ítéletalkotás a gyujtogatókra. — 2. Most is fel akarják gyujtani a falut. — 3. Akik nem sötétítenek.

* Az előadás célja nem szakutasítások tömege, ezt megadja egy légoltalmi tájékoztató füzetecske, vagy a levetekiképzés is. Itt a cél és égetően sürgősen elérendő cél az, hogy vegyék komolyan az intézkedéseket.